

SUPROTSTAVLJANJE SAVREMENOM TERORIZMU KAO DOPRINOS ZAŠTITI LJUDSKE BEZBEDNOSTI U REPUBLICI SRBIJI

Marija Popović

Vladimir Cvetković

Kriminalističko-policijska akademija, Beograd

Apstrakt: Naučna i stručna literatura, politika i mediji okupirani su poslednjih nekoliko decenija problemom terorizma i posledicama njegovih manifestacija na bezbednost država. Razvojem koncepta ljudske bezbednosti fokus interesovanja pomera se ka posledicama koje ova savremena bezbednosna pretnja ostavlja na čoveka i njegove vrednosti. U radu ćemo ukazati na to da je država tek indirektno ugrožena posledicama terorizma, i to kroz ugrožavanje njene konstitutivne komponente – stanovništva. Iz tog razloga, i suprotstavljanje savremenom terorizmu mora biti u funkciji zaštite ljudske bezbednosti. U radu će se razmatrati kako je ljudska komponenta pozicionirana u Strategiji nacionalne bezbednosti, s obzirom na to da se radi o najvažnijem strateškom dokumentu naše zemlje. Zatim će se razmatrati da li terorizam predstavlja veću pretnju tradicionalnim državnim vrednostima kao što su teritorijalni integritet i suverenitet, ili pak njenoj ljudskoj komponenti. Najзад, ukazaćemo na koji način borba protiv terorizma doprinosi zaštiti bezbednosti ljudi, tj. onom njenom segmentu koji se ugrožava kroz terorističku aktivnost.

Ključne reči: ljudska bezbednost, nacionalna bezbednost, država, terorizam, strategija

Uvod

Jedan od najvažnijih zadataka savremene države jeste nalaženje najadekvatnijih načina suprotstavljanja terorizmu. Bez obzira na to koliko je ekonomski stabilna ili kolika je njena vojna moć, nijedna država nije pošteđena pretnje i straha od terorizma koji je danas postao moćno oružje onih koji su nemoćni da drugim, legitimnim sredstvima ostvare političke ciljeve. Najvažnija doktrinarna i strateška dokumenta država postavljaju terorizam na sam vrh agende bezbednosnih pretnji zbog svoje nepredvidivosti i teških posledica koje ostavlja za sobom. Takva pozicija ukazuje nam da su države posebno ranjive na terorizam, a situacija je dodatno usložena već decenijama postojećim problemom određenja pojma terorizma, čije bi rešavanje uveliko olakšalo borbu protiv terorizma pravnim sredstvima.

Terorizam predstavlja veliki udarac pravnom i političkom poretku država. Međutim, pored političke i ekonomske nestabilnosti, kao neospornih i izuzetno teških posledica koje uzrokuje teroristička aktivnost na teritoriji jedne zemlje, nesagledive i najteže posledice terorizam svakako ostavlja po čoveka i njegove vrednosti, pre svega život. Upravo iz ovog razloga, planiranje i realizovanje protivterorističkih i antiterorističkih mera treba da bude, pre svega, u funkciji zaštite osnovnih ličnih i drugih prava čoveka. Da to vrlo često nije slučaj ukazuju nam i postojeći načini odgovora na terorizam. Naime, ograničene mogućnosti korišćenja pravnih sredstava u borbi protiv terorizma ostavljaju „slobodan prostor“ državama koje se protiv terorizma bore drugim, opasnijim i nelegalnim sredstvima, kao što su ubistva i oružane intervencije u drugim državama (Popović, 2012: 329). Ovakav način odgovora na terorističku pretnju, sa aspekta zaštite ljudske bezbednosti, samo dovodi do još težih i nehumanijih posledica po ljude. Nužnost veze između poštovanja ljudskih prava i uspešne borbe protiv terorizma uočila je i Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju, koja je u Zaključcima godišnje konferencije o bezbednosnim pitanjima u Beču, 2011, istakla da su kontraterorističke mere koje ne štite ljudska prava kontraproduktivne. U tom smislu, naročito ističu da u borbi protiv terorizma poštovanje ljudskih prava nije samo stvar principa, već i krucijalno za uspeh kontraterorističkih mera (*Preventing and Combating Terrorism: The Human Dimension*, 2011: 8).

U radu će se ukazati na poziciju ljudske komponente u najvažnijem aktuelnom strateškom dokumentu Republike Srbije, Strategiji nacionalne bezbednosti, kao rezultatu potrebe da se osvrnemo na nivo zaštite koji uživa čovek sa svojim vrednostima u odnosu na ostale vrednosti koje su takođe ugrožene terorizmom. Upoređiće se ugroženost tradicionalnih državnih vrednosti terorističkim napadima u odnosu na nacionalne vrednosti koje postavljaju čoveka u središte interesovanja i, najzad, kroz rad treba pokazati da se zaštititi čoveka mora posvetiti naročita pažnja kada je u pitanju borba protiv savremenog terorizma zbog specifičnosti meta savremenih terorističkih napada.

Ljudska bezbednost u Strategiji nacionalne bezbednosti Republike Srbije

Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije doneta je 2009. i, uzevši u obzir tada već zauzet stav o evropskoj, demokratskoj opredeljenosti Republike Srbije, moglo se očekivati da poštovanje ljudskih prava i ljudska bezbednost budu njen kamen temeljac. Ipak, prema mnogima, ima sasvim dovoljno osnova da se ova pretpostavka dovede u pitanje. Centralno mesto u Strategiji zauzima otcepljenje teritorije Autonomne Pokrajine Kosovo i Metohija. Svi bezbednosni problemi povezani s ljudskom bezbednošću poput nepoštovanja ljudskih prava i sloboda, ekspanzije organizovanog kriminala, uništavanja privatne imovine i sl., deriviraju iz osnovne pretnje bezbednosti, a to je pokušaj otcepljenja. Dakle, Strategija jeste prepoznala probleme ljudske bezbednosti, ali im je ipak dala sekundarni značaj u odnosu na tradicionalnu državnu vrednost – teritorijalni integritet (Strategija nacionalne bezbednosti, 2009: 5).

Ipak, potrebno je naglasiti i to da postavljanje teritorijalnog integriteta kao jedne od najvažnijih državnih vrednosti, iako često kritikovano od strane pobornika ljudske bezbednosti, predstavlja važnu osnovu bezbednosti ljudi. Moćna država, s kompaktnom i nedeljivom teritorijom i suverenom vlašću nad čitavom teritorijom,

pokazala se kao najkompletniji subjekt koji može zaštititi bezbednost ljudi. Praksa međunarodne zajednice pokazuje da moćne države imaju veoma visok indeks ljudskog razvoja. Norveška, Australija, SAD, Holandija, Nemačka, Novi Zeland, Irska, Švedska, Švajcarska i Japan zauzimaju prvih deset mesta na listi zemalja s najvišim indeksom ljudskog razvoja u 2012, a slično su rangirane i prema izveštaju iz 2011. godine (Human Development Report, 2013: 143).

Iako se naučna i stručna javnost često bavi nedostacima Strategije, sa aspekta ljudske bezbednosti, o njenim nedostacima teško je precizno govoriti. S obzirom na to da naša zemlja nema usvojenu i opšteprihvaćenu ni stručnu ni naučnu definiciju ljudske bezbednosti kojom bi se preciziralo šta ona znači za građane Republike Srbije, pošavši od mnoštva naučnih i *policy-oriented* definicija ljudske bezbednosti, mogu se samo izvoditi uopšteni zaključci o nekim velikim, očiglednim nedostacima. Jedan od njih je i to što je privatni sektor bezbednosti u potpunosti izostavljen iz nacionalnog sistema bezbednosti koji predviđa Strategija. Kao posledica neglektičkog odnosa prema nedržavnom sektoru bezbednosti, imamo situaciju da još uvek, četiri godine od donošenja Strategije, nije donet Zakon o privatnom obezbeđenju. Za zaštitu ljudske bezbednosti u Republici Srbiji ovaj propust je jako štetan, jer gotovo da ne postoji oblast društvenog života u kome nisu angažovane snage nedržavnog sektora, a sigurno je da postoji i još mnoštvo oblasti u kojima bi on našao svoju primenu kada bi ga država stavila pod kontrolu i uvrstila u nacionalni sistem bezbednosti.

Pozitivna strana Strategije jeste svakako i to što je u pretnje bezbednosti, pored terorizma, uvrstila i pojave koje egzistencijalno ugrožavaju čoveka, pa stoga opravdano uživaju status pretnje ljudskoj bezbednosti. U njih ubraja, dakle, demografske faktore, prisilne migracije, trošenje prirodnih resursa, zarazne bolesti, narkomaniju, tehničko-tehnološke pretnje i probleme ekonomskog razvoja koji dovode do raslojavanja stanovništva i socijalne napetosti. Ona može produkovati niz bezbednosnih problema, a jedan od njih je i to što može biti okidač za terorističko angažovanje. Ono što je izostavljeno jeste bilo kakav pokušaj stvaranja celovitog sistema nacionalne bezbednosti u kome bi postojali formalni mehanizmi zaštite i unapređenja bezbednosti ljudi.

Bez obzira na to što ljudska bezbednost u aktuelnoj strategiji, pa ni u politici bezbednosti Republike Srbije, ne zauzima mesto kakvo nesumljivo zaslužuje u savremenim okolnostima, Strategijom su prepoznate neke od važnijih pretnji koje ugrožavaju ljudsku bezbednost. Time je dat početni impuls bavljenju problemima ljudske bezbednosti koji postaju sve ozbiljniji, toliko da čak zahtevaju poseban strateški dokument koji će se temeljno i sistematski pozabaviti problematikom ljudske bezbednosti. Osim toga, da bi se u budućnosti manjkavosti strateških dokumenata svele na najmanju meru, u njihovom stvaranju moraju učestvovati stručnjaci, i moraju imati osnovu u empirijskim istraživanjima. Samo rezultati empirijskih istraživanja mogu biti dobar pokazatelj realnih pretnji, izazova i rizika s kojima se društvo i država suočavaju. Na taj način će i posebna pažnja biti posvećena referentnim objektima koji su najugroženiji, i najučestalijim pretnjama po njihove vrednosti.

Najzad, Strategija nacionalne bezbednosti nije u potpunosti zapostavila ljudsku komponentu, čak je u nju uvrstila neke od najučestalijih pretnji po bezbednost ljudi. Daleko veći problem jeste to što ona to ne čini na sistematičan način, niti joj prethodi ozbiljnije istraživanje kojim bi se preciznije utvrdilo koji su to najveći problemi s kojima se građani

Srbije suočavaju, s obzirom na to da su takva pitanja kontekstno specifična, i da iskustva i rezultati drugih zemalja nisu nešto na šta se u potpunosti može ili treba osloniti.

Terorizam – pretnja državi ili pretnja čoveku

Posle napada na Pentagon i Svetski trgovinski centar gotovo da nema države koja nije osudila terorizam i priključila se borbi protiv ovog negativnog fenomena današnjice. Bez procena o realnoj ugroženosti, države su u panici, ponesene strahom, a možda i iz strahopoštovanja prema SAD, krenule istim putem i uvrstile terorizam među najveće i najopasnije pretnje nacionalnoj bezbednosti. Kada su SAD proglasile rat protiv terorizma 7. oktobra 2001, označile su terorizam kao univerzalnog neprijatelja protiv koga sve civilizovane nacije treba da se bore (Taddeo, 2010: 27).

Terorizam je pretnja koja, s obzirom na učestalost pojavljivanja u nekim zemljama, predstavlja neznatnu pretnju u odnosu na mnoge druge, upornije, intenzivnije, češće. Međutim, njegova snaga leži u spektakularnosti, neočekivanosti i velikoj dozi straha i neizvesnosti koju je u stanju da proizvede na bilo kom kraju planete. Ipak, ono što izaziva kod država najveću zabrinutost jeste nepostojanje poznatog neprijatelja koga je moguće sankcionisati, i to što taj nepoznati neprijatelj bira najranjivije mete – građane. To mogu biti, i najčešće jesu, civili, ali i vojna lica i pripadnici policije. Nevini civili kao mete terorista nazivaju se i „meke mete“ (*soft target*), jer su gotovo uvek potpuno nemoćni da se odupru zločinačkom aktu koji je usmeren protiv njih (Mijalković, Bajagić, 2012: 342). Napadom na najranjivije mete, teroristi šalju poruku državi o nemoći da ih zaštiti.

Prema istraživanju američke neprofitne istraživačke organizacije RAND, islamski teroristi, birajući model „mekih meta“, nastoje da kazne američku vladu za vojno prisustvo na njihovim teritorijama mnogo efikasnije nego napadom na očekivane mete, koje su na napad pripremljene, a time i zaštićenije. Teškoće izvođenja napada na istaknutim javnim mestima podstakle su proces izmeštanja napada prema „mekšim metama“ kao što su sportski stadioni, šoping centri, bolnice, restorani, noćni klubovi, bioskopski kompleksi, poslovne zgrade, aerodromi i železničke stanice. Zbog velike koncentracije ljudi koji se obično okupljaju na ovakvim lokacijama, šansa za postizanje što većih gubitaka značajno raste (Libicki, Chalk, Sisson, 2007: 75, 76). Isti autori zaključuju i to da će napadi na „meke mete“ verovatno dobiti i formu iznenadnih napada i da će biti realizovani na mestima koja se ne smatraju primarnim metama, a ne na visokorizičnim lokacijama kakvi su veliki svetski gradovi (Libicki, Chalk, Sisson, 2007: 79). Čak i kada kada se teroristički napadi očekuju, izbor mete, vremena, mesta i načina napada iznenađuju državu, domaću i međunarodnu javnost, čime se stvaraju neizvesnost, nesigurnost, panika i strah da je svako potencijalna žrtva (Mijalković, 2011: 222).

Na pitanje da li je terorizam pretnja državi ili pretnja čoveku, odgovor je jednostavan, ako se pođe od jedinstva teritorije, vlasti na njoj i njenih građana. Svakako da zaštita građana od raznih pretnji treba da bude prioritetni zadatak svake države. Tradicionalne državne vrednosti, poput teritorijalnog integriteta, nisu ciljevi ni mete terorističkih napada. To je jedan od glavnih razloga za mišljenje da je terorizam, pošavši od lestvice prioriteta, pre svega problem ljudske bezbednosti, a tek onda i političke i ekonomske stabilnosti i drugih vrednosti savremene države.

Najnoviji u nizu terorističkih napada desio se 15. aprila 2013. na Bostonskom maratonu u SAD, prilikom kog su poginule tri, a povređene su najmanje 264 osobe. Većina naslova koje je objavio CNN u vezi s događajem sadržala je reč „žrtva“, što ukazuje na ranjivost građana u odnosu na sve druge potencijalne mete terorističkih napada (CNN US, 2013). Najnoviji teroristički napadi, dakle, potvrđuju pretpostavku da će se napadi odigravati tamo gde je koncentrisan veliki broj ljudi i na mestima koja do tada nisu bila uobičajene tačke napada.

Jedan od najvećih problema po samu državu, s obzirom na to da se time ipak direktno želi spolja uticati na njenu političku stabilnost, jeste državno-sponzorisan terorizam koji je, uprkos riziku, za mnoge države postao naročito primamljiv instrument. Prema mišljenju nekih autora, iako države više ne mogu da računaju na SSSR i njegove istočnoevropske saveznike, neke zemlje Bliskog istoka i neke severnoafričke zemlje i dalje obezbeđuju podršku (Laqueur, 2011: 418). Pored toga, ne treba zaboraviti ni to da su se u ulozi sponzora terorističkog delovanja OVK na Kosovu u Metohiji našle upravo SAD i Velika Britanija (Popović, 2012: 329). Iako istraživanja pokazuju da motivi terorizma mogu biti ideološki ili verski zasnovani, savremeni, dobro organizovani terorizam postao je moćno političko oružje koje ne opstaje samo zahvaljujući ideološkoj indoktrinaciji. U njega pojedine države čak ulažu velike iznose novca, koji je postao najveći motivator za regrutaciju budućih terorista, i postao velika opasnost za ona područja koja imaju nizak životni standard i loše uslove života, rada, obrazovanja i slično.

Najzad, koliko je čovek ugrožen terorističkim napadima govore i posledice terorističkih akata. Većina njih, bilo direktno ili indirektno, predstavlja egzistencijalnu pretnju po čoveka. One se manifestuju kao ugrožavanje života ljudi, zatim zdravstvene bezbednosti ljudi i socijalne bezbednosti, te povećanje nacionalnog i verskog nacionalizma i tenzija, stvaranje nepoverenja građana u državu i državne organe i tako dalje (Milajković, 2011: 232).

Borba protiv terorizma u funkciji zaštite ljudske bezbednosti

Terorizam je pretnja državi i njenoj bezbednosti, ali nije klasičan problem državne bezbednosti. Njime se ne ugrožavaju tradicionalne vrednosti poput državnih granica, niti se ugrožava opstanak nacije, ni države. Najveće posledice teroristički akti ostavljaju po čoveka i njegove vrednosti.

Odnos terorizma i ljudske bezbednosti je višestruk. Suprotstavljanje terorizmu predstavlja način zaštite osnovnih ljudskih vrednosti, s obzirom na to da su mete i ciljevi terorističkih napada sve češće ljudi. Mere koje se preduzimaju protiv terorizma ne smeju ni na koji način ugroziti ljudsku bezbednost, a time ni ljudska prava, koja su u osnovi ljudske bezbednosti. Borba protiv terorizma mora biti oštra i neumoljiva, ali i sama ostavlja vrlo često negativne posledice po nevine građane. Naime, postojeća prava građana mogu se ograničiti zakonskim ograničenjima prava i sloboda koje su teroristi zloupotrebili ili njihovim restriktivnim tumačenjem (Dimitrijević, 2003: 97).

S druge strane, zanemarivanje nekih od najvažnijih problema ljudske bezbednosti, poput siromaštva, nezaposlenosti, diskriminacije, kršenja osnovnih ljudskih prava i sl., stvara pogodne uslove za procvat terorizma i širenje mreže terorističkih

aktivnosti. Nezaposleni ili kriminalizovani mladi ljudi plodno su tlo za prihvatanje terorističke ideologije, a društvo treba da dà prioritet legitimnim načinima zarađivanja za život ovim mladim ljudima (Kaldor, 2008: 37).

Pojedini autori ističu još i da nepoštovanje građanskih i političkih prava, koje se manifestuje sistematskim isključivanjem određenih grupa iz političkih procesa, može kod njih da stvori osećaj da nemaju drugog izbora sem da posegnu za nekonvencionalnim sredstvima participacije, uključujući i najekstremniji – terorizam (Callaway, Harrelson-Stephens, 2006: 776). Autori isto zaključuju kada su u pitanju egzistencijalna prava, tj. osnovne ljudske potrebe. Neuspeh vlade da se stara o osnovnim potrebama svojih građana češće je pokazatelj zanemarivanja nego proaktivne zloupotrebe prava, i verovatno je da će terorizam „procvetati“ onda kada pojedinci osećaju da su druge opcije ograničene zbog relativno zatvorenog političkog sistema u državi (Callaway, Harrelson-Stephens, 2006: 779–780). Iz navedenog se vidi da borba protiv terorizma svoj koren ima u borbi za bolji ljudski položaj, poštovanje osnovnih prava i sigurnu egzistenciju.

U Republici Srbiji, slanje poruka o nezadovoljstvu sopstvenim položajem, izvođenjem terorističkih napada na vojne i policijske snage, a najviše na civilno stanovništvo, ima dužu istoriju na Kosovu i Metohiji. Delikatnosti situacije doprinosi i činjenica da buntovništvo i revolt terorističkih grupacija imaju podršku spoljnopolitičkih faktora, što je posledica vrlo nejasne granice između terorizma i oslobodilačkog pokreta, koja i daje prostora za različita tumačenja i političke zloupotrebe terorističkih aktivnosti na Kosovu i Metohiji.

Da bi se sa uspehom vodila borba protiv terorizma, a istovremeno štitila ljudska bezbednost, neophodno je postići kompromis između ova dva, kako je praksa dosad pokazala, teško spojiva cilja. Terorizam je, čini se, već ispunio deo zadatka postavljajući ovakav izazov državama, i svakako da odgovornost za iznalaženje što boljeg rešenja imaju sve strukture društva. Idealno rešenje bilo bi težiti procesu emancipacije, kako teoretičari ljudske bezbednosti predviđaju, tj. krajnjem oslobađanju od terorističke pretnje. Međutim, stvarnost je trenutno previše kompleksna za ovako idealizovano rešenje, pa je u takvim uslovima poželjno koncentrisati se na unapređivanje postojećih i iznalaženje potencijalnih načina što bolje prevencije i zaštite.

Osim poboljšanja materijalnih uslova života, značajno je kontinuirano raditi na izgradnji bezbednosne kulture društva, koja mora da se zasniva na dijametralno suprotnim postavkama u odnosu na kulturu nasilja. Kulturni obrazac nasilja nije urođen, već naučen, i stoga posebnu pažnju treba posvetiti tome kako je konstruisan i prezentovan subjekt terorizma i kakva je njegova ideološka upotreba (Nef, 2003: 55–56).

Normativni aspekt borbe protiv svih onih uslova koji stvaraju plodno tlo za terorizam jeste bitan, ali je još bitnije poštovanje tih normi u praksi. Ustavom i zakonima moraju biti garantovana, ali i u praksi uživana socijalna i politička prava, kao i prava manjina, jer terorizam najčešće dobija formu bunta protiv represije i nejednakosti.

Jedan od retkih kritičara američkog odgovora na terorističke pretnje, Majkl Čosudovski je ukazao na neadekvatnost postojećih načina reagovanja na terorizam. To podrazumeva i kritiku fabrikovanja terorističke pretnje i unilateralističkog određenja

pretnje kreiranjem Pentagonove „crne liste“ država-sponzora po nejasnim i selektivnim kriterijumima (Chossudovsky, 2005). Pored toga što i sam teroristički akt predstavlja kršenje brojnih ljudskih prava i ugrožava ljudsku bezbednost, borba protiv terorizma često se koristi kao izgovor za kršenje ljudskih prava. Zaključuje se, stoga, da se ne posvećuje dovoljno pažnje ozbiljnoj prevenciji terorizma kroz sasjecanje njegovih korena i eliminisanje njegovih uzroka, već se reaguje selektivno, na temelju sebičnih političkih kalkulacija. Stoga se najčešće reaguje tek kada se dogodi teroristički akt koji je naneo veliku štetu, te borba protiv terorizma poprima retributivni karakter.

Dakle, umesto da borba protiv terorizma bude sinonim za kršenje ljudskih prava, mehanizme države treba usmeriti ka tome da borba protiv terorizma bude uvek u funkciji zaštite i unapređenja ljudske bezbednosti.

Zaključak

U vreme kada su države opsednute uvećanjem moći i vojnih kapaciteta, čovek je izgubljen negde na putu da se snađe u tehnokratizovanom i dehumanizovanom svetu. Iskustva i praksa najmoćnijih zemalja sveta i dalje pokazuju da se, čak i u borbi protiv terorizma, prednost daje demonstriranju vojne sile i nalaženju neprijatelja po svaku cenu, nego zaštiti građana i brizi o njihovim vitalnim vrednostima.

Republika Srbija se suočava s mnogobrojnim problemima ljudske bezbednosti, od kojih je terorizam naročito izražen na Kosovu i Metohiji. Upotreba terorizma postala je jako političko oružje za „iznuđivanje“ od države onih postupaka, akata i odluka koje se ne postižu drugim sredstvima, i u onim okolnostima kada postoji veliko nezadovoljstvo građana, siromaštvo, represija i nejednakost. Dodatni problem svakako predstavljaju države koje često same pokreću i održavaju moćnu mašineriju kakva je teroristička aktivnost, uprkos normativnim i moralnim zabranama, i svesti kakve posledice takvo činjenje ostavlja po ljudsku bezbednost.

Iako se situacija na ovom polju često čini bezazlenom, postoji uvek prostor da se ljudska bezbednost zaštiti od terorističke pretnje. Najvažnije je razvijati povoljne okolnosti za prevenciju terorizma kroz kontinuiranu edukaciju o nepoželjnosti i posledicama razvijanja „kulture nasilja“. Kako države koje se suočavaju s teškim problemima nezaposlenosti, rastućeg siromaštva i nejednakosti iz koje proizilazi očajanje, „izvoze“ bezbednosne probleme i u druge države, jasno je da, dugoročno gledano, čitava međunarodna zajednica mora naći mehanizme odgovornosti za rešavanje ovakvih problema. Samo ujedinjena borba protiv pošasti savremenog sveta može pomoći državama da – rešavajući tuđe probleme – pomognu očuvanju i unapređenju mira i bezbednosti svojih građana.

Literatura

1. Dimitrijević, V., „Terorizam i ljudska prava posle 11. septembra 2001. godine“, *Reč – časopis za književnost, kulturu i društvena pitanja*, 69/15, Beograd, 2003, str. 85–103.
2. Kaldor, M., „Strengthening Civil Society“, Weinberg, L. (ed.), *Democratic Responses to Terrorism*, Routledge, London – New York, 2008, str. 27–39.
3. Laquer, W., „Terrorism“, Hughes, W. C., Meng, L. (eds), *Security Studies – A Reader*, Routledge, London – New York, 2011, str. 417–421.

4. Libicki, M., Chalk, P., Sisson, M., *Exploring Terrorist Targeting Preferences*, Santa Monica, Arlington, RAND Corporation, Pittsburgh, 2007.
5. Mijalković, S., Bajagić, M., *Organizovani kriminal i terorizam*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2012.
6. Mijalković, S., *Nacionalna bezbednost*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2011.
7. Nef, J., „Terrorism and the Pedagogy of Violence: A Critical Analysis“, Nelles, W. (ed.), *Comparative Education, Terrorism and Human Security*, Palgrave Macmillan, New York, 2003, str. 47–62.
8. Popović, M., „Savremeni državno-sponzorisani terorizam“, Mijalković, S. (ur.), *Suprotstavljanje savremenom organizovanom kriminalu i terorizmu*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2012, str. 321–333.
9. *Preventing and Combating Terrorism: The Human Dimension*, OSCE Annual Security Review Conference, OSCE, ODIHR, Vienna, 2011.
10. *Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije*, Beograd, april 2009. Preuzeto sa zvaničnog sajta Vlade Republike Srbije: www.srbija.gov.rs.
11. Taddeo, V., „U. S. Response to Terrorism: A Strategic Analysis of the Afghanistan Campaign“, *Journal of Strategic Security*, 3(2), 2010, str. 27–38.
12. Human Development Report, *The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World*, UNDP, 2013.
13. Callaway, R., Harrelson-Stephens, J., „Toward a Theory of Terrorism: Human Security as a Determinant of Terrorism“, *Studies in Conflict & Terrorism*, 29, Routledge, London – New York, 2006, str. 773–796.
14. CNN US, Boston Marathon Terror Attack Fast Facts, 2013, pristupljeno 12. jula 2013. na: www.cnn.com/2013/06/03/us/boston-marathon-terror-attack-fast-facts.
15. Chossudovsky, M., *America's 'War on Terrorism'*, Pincourt, Global Research, 2005.

FIGHTING CONTEMPORARY TERRORISM AS A CONTRIBUTION TO THE PROTECTION OF HUMAN SECURITY IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Abstract: The scientific and professional literature, politics and the media are preoccupied with the problem of terrorism and consequences of its manifestations upon security of the state in the past few decades. With the development of the concept of human security focus of interest has been shifted to the consequences that this security threat pose to the man and his values. The aim of this paper is to show that the state is only indirectly affected by the consequences of terrorism through its constituent component - population. For that reason, fighting contemporary terrorism must be in order to protect human security. This paper will discuss how the human component is positioned in the National Security Strategy, since it is a major strategic documents in Serbia. It will then consider whether terrorism construe an increasing threat to traditional state's values such as state sovereignty and territorial integrity, or to its human component. Finally, we will point out how the fight against terrorism contributes to the protection of human security, ie. that of its segment, which is threatened by the terrorist activity.

Keywords: human security, national security, state, terrorism, strategy